



Sygn. akt I CSK 458/10

**WYROK**  
**W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 24 marca 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner (sprawozdawca)

SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z powództwa Zdzisława W.  
przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Finansów  
o zapłatę,  
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej  
w dniu 24 marca 2011 r.,  
skargi kasacyjnej powoda od wyroku  
Sądu Apelacyjnego  
z dnia 15 stycznia 2010 r.,

**1) oddała skargę kasacyjną powoda,**

**2) nie obciąża powoda kosztami postępowania kasacyjnego.**

## Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 15 stycznia 2010 r. Sąd Apelacyjny na skutek apelacji pozwanego Skarbu Państwa zmienił w pkt I wyrok Sądu Okręgowego z dnia 18 grudnia 2008 r. w ten sposób, że oddalił powództwo Zdzisława W. o zapłatę kwoty 216.647 złotych wraz z ustawowymi odsetkami, oddalił powództwo w pozostałej części i nie obciążył powoda kosztami postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny oparł swoje rozstrzygnięcie na ustalonym stanie faktycznym, który dotyczył żądania powoda w pozwie z dnia 14 listopada 2005 r. zasądzenia od pozwanego Skarbu Państwa kwoty ponad 550.000 złotych, tytułem wykupu posiadanych przez powoda obligacji Skarbu Państwa, wyemitowanych w latach 1930 - 1936. Skarb Państwa wnosił o oddalenie powództwa, podnosząc zarzut przedawnienia roszczeń, brak realnej wartości obligacji na skutek przeprowadzonych reform pieniężnych oraz brak podstaw do waloryzacji świadczenia na podstawie art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c. Podzielając argumentację pozwanego Sąd Okręgowy oddalił powództwo wyrokiem z dnia 19 grudnia 2006 r. Na skutek apelacji powoda Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 6 sierpnia 2008 r. uchylił wyrok Sądu Okręgowego i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania, uznając, że jakkolwiek w dacie wytoczenia powództwa roszczenie powoda było przedawnione, ale powoływanie się przez pozwanego na przedawnienie stanowiło nadużycie prawa stosownie do art. 5 k.c. Stwierdził też, że w sprawie znajduje zastosowanie art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c.

W wyniku ponownego rozpoznania sprawy Sąd Okręgowy, wyrokiem z dnia 18 grudnia 2008 r. zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 216.647 złotych, oddalając powództwo w pozostałej części i odstępując od obciążenia powoda kosztami procesu. Sąd Okręgowy ustalił, że powód jest posiadaczem 13, a nie jak twierdził 14 obligacji 4% państwowej pożyczki konsolidacyjnej o łącznej wartości nominalnej 3.750 złotych. Zgodnie z przepisami z okresu emisji obligacji ich umorzenie miało nastąpić do dnia 15 maja 1982 r., a wykup wraz z odsetkami miał nastąpić w złotych według równowartości 900/5332 grama czystego złota za 1 złoty w złocie. Uznał również, że bieg przedawnienia dochodzonych roszczeń, zgodnie z

art. 118 k.c. rozpoczął się dnia 4 czerwca 1989 r., a zakończył dnia 4 czerwca 1999 r. Przyjmując własny system waloryzacji obligacji i odnosząc go do wartości 1 grama złota w złocie w dniu wymagalności roszczenia, czyli dnia 15 maja 1982 r., Sąd Okręgowy na dzień wyrokowania ustalił kwotę należną powodowi na 200 złotych, według wartości nominalnej obligacji z lat 1930 -1936, a po kolejnych przeliczeniach związanych z inflacją pieniądza w okresie powojennym, a następnie po jego denominacji w 1994 r. doszedł do kwoty 361.934,32 złotych należnych powodowi. Uznając za właściwe obciążenie skutkami inflacji nie tylko Skarbu Państwa, ale także powoda Sąd pierwszej instancji zasądził na jego rzecz 60% podanej kwoty, tj. 216.647 złotych.

Wyrok Sądu Okręgowego z dnia 18 grudnia 2008 roku został zaskarżony apelacją przez pozwaną Skarb Państwa. W trakcie jej rozpoznawania Sąd Apelacyjny zwrócił się do Sądu Najwyższego z pytaniem prawnym w trybie art. 390 § 1 k.p.c., odnoszącym się do wpływu dekretu z 1949 r. i ustawy z 1950 r. na świadczenia pieniężne w sposób, który powodował utratę lub znaczne obniżenie ich wartości. Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 22 października 2009 r. (III CZP 75/09, Lex nr 532090) odmówił podjęcia uchwały, wskazując m. in. w uzasadnieniu, że w orzecznictwie jest utrwalony pogląd o nieodwracalnych skutkach oddziaływania powołanych przepisów dekretu z 1949 i ustawy z 1950 r. w odniesieniu do utraty wartości świadczeń wynikających z przedwojennych obligacji, a jedynym sposobem uzyskania stanu pożądanego w świetle aktualnych standardów konstytucyjnych jest uchwalenie odpowiedniej ustawy, której nie może we wskazanym zakresie zastąpić judykatura.

W wyniku rozpoznania apelacji Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok w sposób wskazany na wstępie. Odwołał się do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 kwietnia 2007 r. (SK 49/05, OTK-A 2007, nr 4, poz. 39) uznając, że wprawdzie wyrok ten uznał za niezgodny z Konstytucją przepis uniemożliwiający na podstawie art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c. waloryzację należności z zobowiązań powstałych przed dniem 30 października 1950 r., wynikających z obligacji emitowanych przez Skarb Państwa, jednak nie stworzył obowiązku sądu powszechnego do dokonywania waloryzacji na podstawie art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c., jeśli nie zostały spełnione przesłanki określone przez ten przepis. Ze względu na niespełnienie tych

przesłanek należało roszczenie powoda oddalić, biorąc również pod uwagę szereg bezwzględnie obowiązujących przepisów powołanego dekretu z 1949 r., ustawy z 1950 r. i ustawy denominacyjnej z 1994 r., a także naruszonego przez Sąd pierwszej instancji art. 921<sup>6</sup> k.c., a to ze względu na posiadanie przez powoda tylko 9 sztuk obligacji i przedstawienie oryginałów dokumentów obligacji dopiero dnia 30 czerwca 2009 r.

W skardze kasacyjnej powód powołał się na obie podstawy i zarzucił zaskarżonemu wyrokowi naruszenie przepisów postępowania cywilnego, tj. art. 227, 228 § 1, 328 § 2, 382 i 316 § 1 k.p.c. Naruszenie przepisów prawa materialnego dotyczy art. 8 ust. 2 w związku z art. 11 ust. 2 powołanego dekretu z 1949 r., jak też art. 6 ust. 2 w związku z art. 4 tego dekretu, art. 8 ust. 1 ustawy z 1950 r. w związku z art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c. oraz niewymienionych przepisów ustawy z 1994 r. o denominacji. Ponadto, zdaniem skarżącego naruszone zostały art. 7, 83, 178 ust. 1, 188 pkt 1 i art. 190 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 358<sup>1</sup> § 3, art. 921<sup>6</sup> i art. 465 § 1 i 3 k.c. We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania sformułowane zostało zagadnienie prawne wymagające rozpatrzenia, sprowadzające się do udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy skutkiem art. 6 ust. 2 w związku z art. 15 dekretu z 1949 r. jest zmiana treści zobowiązania wynikającego z obligacji Skarbu Państwa polegająca na zmianie wysokości świadczenia pieniężnego, czy tylko wyłączenie możliwości dokonania waloryzacji świadczenia pieniężnego w oparciu o miernik wartości w postaci kruszcu złota zawarty w pierwotnej treści obligacji. Skarżący podniósł, że wykładni wymaga także art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c. wywołujący rozbieżności w orzecznictwie sądowym w zakresie możliwości dokonania waloryzacji sądowej w stosunku do świadczeń pieniężnych, których wartość uległa obniżeniu na skutek działalności legislacyjnej Państwa. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w punkcie pierwszym i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania z zasądzeniem kosztów postępowania, jak i nieobciążania powoda kosztami postępowania kasacyjnego.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powoda Skarb Państwa - Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa wniósł o oddalenie skargi i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna podlega oddaleniu.

Na wstępie należy poddać ocenie zaskarżony wyrok z punktu widzenia zarzutów naruszenia przepisów postępowania cywilnego. Zarzucanie wyrokowi naruszenie art. 227, 228 § 1, 382 i 316 § 1 k.p.c. jest niezasadne. Nie można podzielić stanowiska skarżącego o pominięciu przez Sąd drugiej instancji faktów dotyczących zjawisk powszechnie znanych, jak inflacja powojenna, gdyż fakt ten nie został pominięty, tylko nie został uznany za mający istotne znaczenie dla rozpoznania roszczenia powoda. Niezasadne jest również zarzucanie naruszenia art. 328 § 2 k.p.c., co może mieć tylko wyjątkowe znaczenie w przypadku rozpoznawania skargi kasacyjnej, bo musi się odnosić do wadliwości uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia w sposób uniemożliwiający kontrolę kasacyjną. Orzecznictwo Sądu Najwyższego jest w tej kwestii ugruntowane (np. wyroki SN z dnia 5 września 2008 r., I CSK 41/08, OSNC-ZD 2009, nr 4, poz. 89, z dnia 20 lutego 2003 r., I CKN 65/01, Lex nr 78271 i z dnia 5 września 2008 r., I CSK 41/08, Lex nr 457851); w niniejszej sprawie nie ma żadnych przesłanek, który by wskazywały na naruszenie powołanego przepisu przez zaskarżony wyrok.

Zarzuty naruszenia prawa materialnego odnoszą się do kilku zagadnień, które wymagają odrębnego rozpoznania. Pierwsze z nich dotyczy kwestionowania przez skarżącego, z powołaniem się także na przepisy Konstytucji RP, charakteru prawnego i skutków przeliczenia zobowiązań pieniężnych na podstawie dekretu z dnia 27 lipca 1949 r. o zaciąganiu nowych i określaniu wysokości nie umorzonych zobowiązań pieniężnych (Dz. U. Nr 45, poz. 332, dalej jako dekret z 1949 r.) oraz ustawy z dnia 28 października 1950 r. o zmianie systemu pieniężnego (Dz. U. Nr 50, poz. 459, dalej jako ustawa z 1950 r.). Kwestie te, dotyczące wprowadzenia zasady nominalizmu i wyłączenia klauzul waloryzacyjnych w dekrecie z 1949 r. (art. 6, 7, 8 i 11) oraz zasady przeliczenia zobowiązań przedwojennych Skarbu Państwa w ustawie z 1950 r. (art. 1) były już kilkakrotnie wyjaśniane w orzecznictwie, które znajduje wraz z zawartą w nim argumentacją odniesienie do niniejszej sprawy.

Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 24 kwietnia 2007 r. (SK 49/05, OTK-A 2007, nr 4, poz. 39) podkreślił, że powołane przepisy nie zostały derogowane, miały natomiast cechę aktów prawnych, których moc obowiązująca wyczerpała się w jednorazowym uregulowaniu oznaczonych stosunków prawnych, na wiele lat przed wejściem w życie Konstytucji z 1997 r. Skutki wywołane przez te przepisy są nieodwracalne, co wynika także z kolejnego wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 listopada 2008 r. w sprawie sygn. akt P/07(OTK-A 2008, nr 9, poz. 163) oraz z wyroków Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2009 r. (I CSK 331/08, Lex nr 500171), z dnia 8 stycznia 2009 r. (I CSK 482/08, Lex nr 491552), jak też z uzasadnienia postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2009 r. (III CZP 75/09, Lex nr 532090), wydanego w niniejszej sprawie. Podkreślenia wymaga, że w przeciwieństwie do twierdzenia skarżącego przeliczenie wartości przedwojennych zobowiązań pieniężnych, w tym obligacji i wyrażenie ich w innych środkach pieniężnych (nowy złoty) nie było wynikiem zmiany siły nabywczej pieniądza. Nie odnosiło się zatem do zmiany spowodowanej malejącą ekonomicznie siłą pieniądza (inflacja) lub występującą, choć nie mającą w tym przypadku żadnego odwołania do rzeczywistości, wzrastającą siłą nabywczą pieniądza (deflacja), tylko ze zmianą wartości wynikającą z woli ustawodawcy (*ex lege*) i dotyczącą wszystkich zobowiązań pieniężnych, a więc także obligacji państwowych. Ocena słuszności i poprawności legislacyjnej tego rozwiązania prawnego nie podlega obecnie weryfikacji, jak uzasadnił to Trybunał Konstytucyjny oraz Sąd Najwyższy w powołanych orzeczeniach. W rezultacie zastosowania powołanych przepisów dekretu z 1949 r. i ustawy z 1950 r. przedwojenne zobowiązania pieniężne, takie jak przedmiotowe obligacje utraciły wszelką wartość ekonomiczną.

Z tym się wiąże możliwość zastosowania art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c. do sądowej waloryzacji świadczeń pieniężnych, których wartość uległa obniżeniu na skutek działalności legislacyjnej Państwa. Skarżący podnosi tę kwestię z powołaniem się na orzecznictwo, przyjmujące możliwość waloryzacji na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego (art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c.), powołując się na przypadki zmian prawa celnego i podatkowego. Jest to nietrafna argumentacja, co znalazło wyjaśnienie zwłaszcza w wydanym w niniejszej sprawie postanowieniu Sądu Najwyższego

z dnia 22 października 2009 r. (III CZP 75/09). Sąd Najwyższy zasadnie przyjął w tym postanowieniu, że skoro dekret z 1949 r. oraz ustawa z 1950 r. wywarły skutki z chwilą swego wejścia w życie, przekształcając w przewidziany w nich sposób treść zobowiązań pieniężnych, to takiego skutku, będącego wyrazem woli ustawodawcy nie można modyfikować następczo przez zastosowanie waloryzacji sądowej. Przepisy prawa powszechnie obowiązującego nie mogą stanowić zdarzenia wymienionego w art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c., stanowiącego o waloryzacji sądowej. Należy przyjąć, że waloryzacja taka byłaby możliwa, ale tylko w razie spełnienia przesłanek wynikających z art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c. i tylko w odniesieniu do wartości zobowiązania pieniężnego, powstałego w wyniku przekształcenia *ex lege* poprzedniego zobowiązania oraz całkiem niezależnie od jego wartości i przepisów ją kształtujących przed tym przekształceniem. Jak wykazane zostało w niniejszej sprawie przesłanki do waloryzacji na podstawie powołanego przepisu kodeksu cywilnego nie zachodziły. Rozważanie waloryzacji sądowej jest ponadto nieracjonalne, jeśli zobowiązanie pieniężne staje się obiektywnie bezwartościowe, jak to ma miejsce w niniejszej sprawie. Jak wyjaśniono trafnie w orzecznictwie dokument przedwojennych obligacji, wskazując na mechanizm waloryzacji nie zawierał umownej klauzuli waloryzacyjnej, lecz odwoływał się do treści przepisów obowiązujących w tej mierze w dacie emisji obligacji oraz powoływał te przepisy jako podstawę przeliczenia. Jeżeli te przepisy zostały uchylone przez art. 29 dekretu z 1949 r., to stracił moc sposób waloryzacji określony w tych przepisach, a zaczął obowiązywać sposób określony w dekrete (wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 7 grudnia 2005 r., I ACa 329/05, OSA 2007, nr 2, poz. 5).

Z tych powodów nie można uznać ani naruszenia przez zaskarżony wyrok powołanych w skardze przepisów Konstytucji, ani przepisów dekretu z 1949 r. i ustawy z 1950 r., jak też art. 358<sup>1</sup> § 3 k.c. Ocenie nie podlegało ewentualne naruszenie przez wyrok Sądu Apelacyjnego art. 357<sup>1</sup> k.c., o którym jest mowa w uzasadnieniu skargi, ponieważ w podstawach skargi przepis ten nie został powołany. Sąd drugiej instancji wydając zaskarżone orzeczenie nie oparł się na podstawie z art. 8 ust. 2 w związku z art. 11 ust. 2 dekretu z 1949 r., więc zarzut błędnego zastosowania tych przepisów jest bezprzedmiotowy.

Niezasadne jest również zarzucanie naruszenia art. 921<sup>6</sup> i art. 465 § 1 i 3 k.c., ponieważ to powód nie przedłożył wymaganych oryginałów dokumentów obligacji, których, jak ostatecznie ustalono w sprawie miał znacznie mniej, niż początkowo wskazywał. Czynienie więc zarzutu Sądowi, że wymaga respektowania przepisów jest bezzasadne. Kwestia ta nie ma zresztą znaczenia dla wyniku sprawy, a z wyroku Sądu Okręgowego, zmienionego zaskarżonym wyrokiem wynika, że nie ma tam zastrzeżenia, wynikającego z art. 921<sup>6</sup> k.c., zaś trafne jest stwierdzenie Sądu Apelacyjnego, że brak tego zastrzeżenia może narazić dłużnika na ewentualną zapłatę osobie nieuprawnionej, gdyby nie został przedstawiony oryginał papieru wartościowego.

Mając to na względzie Sąd Najwyższy na podstawie art. 398<sup>14</sup> k.p.c. oddalił skargę kasacyjną, nie obciążając powoda na podstawie art. 102 w związku z art. 398<sup>21</sup> k.p.c. kosztami postępowania kasacyjnego, uznając występowanie szczególnych okoliczności, uzasadniających to w niniejszej sprawie.